

Verslag Informatiebijeenkomst voorstel oprichting ISO commissie voor Circulaire Economie, 11 september 2018

Achtergrond en doel bijeenkomst

Circulaire Economie staat niet alleen in Nederland, maar wereldwijd sterk in de belangstelling. Het is een industrieel-economisch systeem waarin ontstaan van afval wordt vermeden en stoffenkringlopen worden gesloten. Hiermee wordt uitputting van grondstoffen tegengegaan en een belangrijke bijdrage aan duurzame ontwikkeling geleverd. Nederland heeft het voornemen circulair te zijn in 2050. Ook andere landen in Europa en daarbuiten hebben grote ambities op dit gebied. Om dit mogelijk te maken zijn wereldwijde afspraken belangrijk. Daarom is door Frankrijk een voorstel gelanceerd om een ISO Technical Committee op te richten voor Circulaire Economie. Wereldwijd zijn belanghebbenden gevraagd hun mening te geven over dit voorstel. NEN organiseert dit consultatieproces in Nederland.

Op 11 september is een informatiebijeenkomst georganiseerd om belanghebbenden in Nederland te informeren over het Franse voorstel, met hen te bespreken wat de Nederlandse reactie op dit voorstel moet zijn en of er draagvlak is om een Nederlandse normcommissie voor dit onderwerp op te richten.

Het programma van de bijeenkomst is opgenomen in bijlage A.

De bijeenkomst werd bijgewoond door ongeveer 35 personen afkomstig van een brede variëteit aan bedrijven en organisaties (zie bijlage B).

Presentaties over NEN en activiteiten op het gebied van Circulaire Economie

Na de opening en een korte toelichting over de opzet van de informatiebijeenkomst, volgde een introductie over de rol van NEN en normalisatie¹. Vervolgens werden de huidige activiteiten van NEN op het gebied van circulaire economie gepresenteerd. Daarbij werd apart ingegaan op de activiteiten in de bouwsector (in kader platform circulair bouwen 2023) en de betrokkenheid van NEN bij de Europese normalisatie op het gebied van Material Efficiency (CENCLC JTC 10).

Toelichting op het Franse voorstel

Het Franse voorstel wordt toegelicht aan de hand van een presentatie die Afnor zelf bij webinars heeft gebruikt aangevuld met enkele slides over de essentie van (een norm voor) een managementsysteem¹.

In de hierop volgende discussie komt naar voren dat de managementsysteembenadering zoals beschreven in het Franse voorstel in Nederland nog niet op de formele normalisatieagenda staat. Momenteel is NEN in Nederland meer gericht op sectorspecifieke en product gerelateerde normen op het gebied van de circulaire economie. Daarom is de vraag aan de orde of het Franse voorstel een

---

¹ Alle presentaties zijn terug te vinden op:
<https://www.nen.nl/Evenementen/Presentaties/Presentaties-Circulaire-economie-11-september-2018.htm>

mooie aanvulling is of dat er in Nederland geen behoefte bestaat aan deze organisatie-brede benadering van circulaire economie. In het voorstel valt te lezen dat circulaire economie in een ketenbenadering opgepakt moet worden; maar is het voorgestelde managementsysteem dan het juiste soort organisatorische handvat om dat te doen?

Het Franse voorstel om een nieuwe TC op te richten is nog maar de eerste stap in een proces dat gemiddeld enkele jaren duurt om van een proposal tot een nieuwe norm te komen. In het voorstel is een voorlopig werkprogramma opgenomen, maar dat werkprogramma moet uiteindelijk door de technische commissie zelf worden vastgesteld en ieder voorstel voor een norm moet separaat in stemming worden gebracht. Het Franse secretariaat van een mogelijke TC Circulaire Economie betekent niet automatisch dat het programma door Franse normen gedomineerd zal worden. Het secretariaat zal met andere landen moeten samenwerken en hun inbreng meenemen, dus er is nog voldoende ruimte om invloed uit te oefenen op het uiteindelijke werkprogramma.

Door NEN is het Franse voorstel via de website de afgelopen maanden beschikbaar gesteld en is een on-line enquête gehouden om meningen van belanghebbenden te peilen. De resultaten zijn in een aantal slides samengevat (zie voetnoot 1). Door tijdgebrek zijn die gedurende de bijeenkomst verder niet besproken.

Discussiepunten

Managementsysteemnorm

Een belangrijk punt dat naar voren kwam in de discussie naar aanleiding van het Franse voorstel, betrof de keuze voor een managementsysteemnorm zoals aangegeven in het voorgestelde werkprogramma. Hierover waren de meningen verdeeld. Managementsystemen borgen dat een organisatie op een beheerste manier omgaat met bepaalde onderwerpen (kwaliteit, veiligheid, milieu) die door de organisatie zelf en door haar belanghebbenden belangrijk worden gevonden, c.q. vereist worden (klanten, overheden) en leiden tot een maatschappelijk verantwoorde wijze van bedrijfsvoering. Er werd naar voren gebracht dat bestaande ISO-normen op dit gebied over redelijk duidelijk afgebakende onderwerpen gaan (zoals ISO 9001, 14001 en 27001). Hoe je dat concept toepast over een gehele keten met een breed thema zoals circulaire economie is minder duidelijk. Een managementsysteemnorm voor circulaire economie zal (heel) globaal moeten blijven, ook al omdat het onderwerp nog niet helder gedefinieerd en afgebakend is. Door anderen werd naar voren gebracht dat het concept van een managementsysteem zich juist goed leent voor circulaire economie. Het gaat erom dat een organisatie rekening houdt met belangrijke nieuwe impulsen in de omgeving en met visies van belanghebbenden bij bijvoorbeeld circulair bouwen. Een managementsysteemnorm biedt een kader om op een beheerste manier om te gaan met een specifiek thema. Anderen beargumenteerden dat circulaire economie zich juist niet leent voor een managementsysteemnorm omdat het gaat om borging in een keten en een managementsysteem zich richt op 1 entiteit.

Overlappende normen

Een ander punt dat meer malen werd aangekaart betrof de overlap van het voorstel met bestaande managementsysteemnormen (zoals die voor milieu en kwaliteit). Overlap vermijden is onmogelijk met zo'n overkoepelend thema als circulaire economie, ook al omdat andere managementsystemen steeds meer een life-cycle benadering in zich hebben (zoals ISO 14001). Sommige partijen wezen erop dat zulke overlappende managementsysteemnormen het moeilijk zouden maken voor marktpartijen om door de bomen nog het bos te zien. Hierbij werd ook gewezen op lopende

discussies binnen de ISO/TC voor milieumanagement (ISO 14000-serie) om na te gaan in hoeverre een norm als ISO 14001 als basis kan worden gebruikt om circulair denken/ondernemen te verankeren.

Overlap met bestaande systeem normen werd door andere aanwezigen niet als probleem ervaren, omdat de verschillende systemen (normen) niet los van elkaar geïmplementeerd hoeven worden. Je zou per norm aan kunnen geven wat je al in het bestaande systeem hebt ingevuld en waar je nog actie moet ondernemen. Zeker nu alle managementsysteemnormen dezelfde structuur en kerneisen hebben (de HLS) is dat redelijk eenvoudig te doen. Een organisatie haalt uit de nieuwe norm wat nog niet gedaan is, terwijl het bestaande systeem de rest al afdekt. Het Franse voorstel kan dan als een aanvulling op bestaande systemen worden gezien om circulair ondernemen goed op te pakken (definities en handvatten). Certificatie staat niet op de agenda van Afnor en is ook niet nodig om bedrijven te helpen met circulair ondernemen.

Inhoudelijke 'issues' bij circulaire economie

Er werden vraagtekens geplaatst bij de zeven genoemde 'issues' voor circulaire economie in het Franse voorstel en in hoeverre deze de problematiek dekken.

Er wordt toegelicht dat deze issues kennelijk in Frankrijk zijn geïdentificeerd als belangrijk gedurende het proces waarin aan een nationale managementnorm gewerkt werd. Het is waarschijnlijk dat als hetzelfde proces in Nederland wordt ondernomen we deels dezelfde en deels andere issues identificeren. Op het moment dat er daadwerkelijk een ISO-commissie wordt gevormd, zullen ook deze issues weer ter discussie staan.

Samenvatting en conclusie

Er was veel kritiek op het door Frankrijk voorgestelde werkprogramma. Anderzijds was er onder het overgrote deel van de aanwezigen wel animo voor een platform binnen ISO om met het onderwerp circulaire economie aan de slag te gaan. Dit leidde tot brede steun onder de aanwezigen voor het volgende voorstel:

NEN zal instemmen met het Franse voorstel om een nieuwe TC circulaire economie op te richten, omdat dit een platform zal bieden om het onderwerp op de mondiale normalisatie-agenda te zetten. Tegelijkertijd zal NEN een afwijzend reageren op de inhoud van het voorgestelde werkprogramma. NEN zal naar voren brengen dat het idee van een nieuwe eisenstellende managementsysteemnorm prematuur is, want het onderwerp is nog niet helder gedefinieerd en er is veel overlap met bestaande systeemnormen. Daarnaast is het maar zeer de vraag of een managementsysteemnorm het meest geschikt is voor dit onderwerp. Eerst moet men breed de discussie aangaan om te bespreken wat circulaire economie inhoudt en wat bedrijven en andere organisaties missen op het gebied van circulaire economie in de huidige portfolio aan ISO-normen. Het werkprogramma hoeft immers niet overhaast ontwikkeld te worden.

Het grootste deel van de aanwezigen steunt bovengenoemd voorstel; enkelen onthouden zich van een mening en enkelen zijn hierop tegen. Argumenten om tegen te zijn: we kunnen beter prioriteit aan nationale en eventuele Europese normalisatie-activiteiten geven; voor internationale toepassing (en desgewenst aantonen van) circulair handelen is al het *cradle-to-cradle* concept beschikbaar; het is beter het onderwerp via bestaande ISO commissies op te pakken zoals ISO/TC 207 die al een ad hoc groep voor circulaire economie heeft opgezet.

Uiteindelijk concludeert de middagvoorzitter dat er voldoende steun is voor het voorstel om in te stemmen met de oprichting van een TC, maar tegelijkertijd duidelijk te laten weten dat het voorgestelde werkprogramma niet wordt gesteund en dat in de TC samen met andere commissies en belanghebbenden binnen en buiten ISO eerst een brede discussie moet plaatsvinden over prioriteiten in normalisatie op het gebied van circulaire economie.

Op het moment dat duidelijk is of de voorgestelde ISO/TC ook daadwerkelijk wordt opgericht, zal NEN de belanghebbenden weer benaderen met de vraag of er voldoende steun is om een nationale schaduwcommissie op te richten en een actieve inbreng in de ISO/TC te gaan leveren. Sommige aanwezigen geven aan dat oprichting van een schaduwcommissie eigenlijk onontkoombaar is als Nederland nu de oprichting van de ISO/TC steunt.

Vervolg op de informatiemiddag

NEN heeft ingestemd met het Franse voorstel met het commentaar zoals opgenomen in bijlage C

De uitslag van de stemming in ISO was positief (zie bijlage D)

De ISO Technical Management Board heeft besloten de Technical Committee op te richten en het secretariaat toe te kennen aan Afnor (Frankrijk). Zie bijlage E.

NEN zal belanghebbenden consulteren over de vraag of er voldoende steun is om een nationale schaduwcommissie op te richten en een actieve inbreng in de ISO/TC te gaan leveren.

Bijlage A

Programma informatiebijeenkomst 11 september

Tijdstip	Onderwerp
13:30 – 14.00	Ontvangst met koffie, thee
14.00 – 14.05	Opening en welkom <i>Boukje van Reijn, NEN</i>
14.05 – 14.15	Toelichting op opzet en doel van de middag <i>Dick Hortensius, NEN</i>
14.15 – 14.25	Introductie op NEN en Normalisatie <i>Dick Hortensius</i>
14.25 – 15.00	Activiteiten van NEN op gebied van circulaire economie <i>Boukje van Reijn, Martijn Geertzen, Dick Hortensius</i>
15.00 – 15.20	Toelichting op het Franse voorstel voor een ISO/TC Circular Economy <i>Dick Hortensius</i>
15.20 – 15.30	Toelichting op resultaten van de poll via Questback <i>Dick Hortensius</i>
15.30 – 15.45	<i>PAUZE</i>
15:45 – 16.30	Open discussie met aanwezigen over het Franse voorstel aan de hand van stellingen en standpuntbepaling <i>Dick Hortensius, Boukje van Reijn</i>
16.30 – 16.45	Toelichting op functioneren van een normcommissie <i>Dick Hortensius</i>
16.30 – 17.00	Samenvatting, conclusies en afspraken voor het vervolg <i>Dick Hortensius en Boukje van Reijn</i>
17.00	Afsluiting

Bijlage B – aanwezige organisaties

Metropoolregio Amsterdam
Van der Ende Industry BV
4M Advies
Dochters Advies bv
VTTI
Buro Cleijssen
Copper8
Gemeente Rheden
TNO
VLEHAN
Betonhuis
Baktec
Amsterdam Fashion Institute
Yokogawa
Blue Engineering
Bureau Veritas
VolkerRail Nederland B.V.
NEVI
HVA
Hago Zorg B.V.
Learn2improve your planet
TNO
Hunter Douglas Europe BV
ZMF
Stichting Groenkeur
IBM
Circular Ways
ECOR Europe
SGS Search
AdCoLinc   Solutions that Fit
Min I en W
ZMf
Philips

Bijlage C - NEN commentaar op Franse voorstel

MB	Line number (e.g. 17)	Clause/ Subclause (e.g. 3.1)	Paragraph/ Figure/ Table/ (e.g. Table 1)	Type of comment (ge/te/ed)	Comments	Proposed change	Observations of the secretariat
NL				Ge/te	<p>NEN has consulted a wide range of interested parties at the national level.</p> <p>A press release was issued and a.o. distributed via electronic newsletters that reach > 20.000 recipients.</p> <p>The proposal was available via the NEN website and was downloaded by >100 interested parties. The proposals was also distributed to a number of relevant national standards committees.</p> <p>An on-line survey was conducted.</p> <p>An information and consultation meeting was organized that was attended by about 35 persons.</p>		
NL				Ge/te	<p>NEN approves with the proposal to start a new field of technical activity for the subject Circular Economy. Circular Economy is an important concept that contributes to sustainable development and achievement of the UN SDG. International Standards can support implementation of Circular Economy and therefore it is good that ISO initiates dedicated activities in this field.</p> <p>However, NEN would have preferred to not yet establish a Technical Committee with the aim to define a business plan and a standards work programme at short notice. Within ISO many committees already develop standards that contribute to the Circular Economy and e.g.</p>	<p>In summary: NEN approves the proposal because Circular Economy is potentially an important new area for international standardization. However, NEN is of the opinion that the TC should take sufficient time for consultation within and outside ISO with a wide range of ISO technical bodies and interested parties before a business plan and working programme is established in order to set the right priorities.</p>	

MB	Line number (e.g. 17)	Clause/ Subclause (e.g. 3.1)	Paragraph/ Figure/ Table/ (e.g. Table 1)	Type of comment (ge/te/ed)	Comments	Proposed change	Observations of the secretariat
					<p>ISO/TC 207 has established an ad hoc group to investigate how the ISO 14000 standards are related to Circular Economy. Instead of establishing a Technical Committee it would have been better to establish an Advisory Group under ISO/TMB with the aim to define the concept of Circular Economy, what sort of standards might be needed to support implementation of Circular Economy by private and public organizations, consortia and other collaborating and co-operating entities and what standards activities already take place. Based on a thorough consultation of stakeholders inside and outside ISO the needs and expectations for standards could have been identified and sound co-operation mechanisms established. With the establishment of a technical committee we run the risk that without proper co-ordination consultation at the international level a standards working programme is put together and executed in a hastily manner.</p>		
NL		Scope statement		Ge/te	<p>The scope statement refers to the application of the proposed deliverables by organizations or groups of organizations. Circular Economy is indeed a concept that can only effectively implemented by close co-operation and collaboration by organizations in the value chain and on local, regional, national and even international level. The might need new types of standards that e.g. go beyond the traditional ISO management standards.</p>	<p>The types of standards needed to support implementation of Circular Economy by groups of organizations that collaborate in the value chain and on different geographical levels, need to be carefully considered before initiating standards development projects. E.g. it cannot be taken for granted that development of a traditional ISO management system standard (as proposed by Afnor) is the right solution and priority to act upon.</p>	

MB	Line number (e.g. 17)	Clause/ Subclause (e.g. 3.1)	Paragraph/ Figure/ Table/ (e.g. Table 1)	Type of comment (ge/te/ed)	Comments	Proposed change	Observations of the secretariat
NL		Initial programme of work	general	Ge/te	NEN disagrees with the proposed initial programme of work. As stated in our previous comments we are of the opinion that before a work programme and business plan for this new field of activity can be established, extensive consultation of a wide range of stakeholders within and outside ISO shall take place to identify needs and expectations for international standards. This shall be done to avoid overlap with already ongoing work inside ISO, to properly align with activities outside ISO and to establish the right priorities. Proper involvement of IEC and regional standards bodies such as CEN/CENELEC is also important in this respect.	Before the work programme and business plan for this new field of activity is established, extensive consultation of a wide range of stakeholders within and outside ISO shall take place to identify needs and expectations for international standards.	
NL		Initial programme of work	MSS for Circular Economy	te	NEN disagrees with the proposed type A MSS for Circular Economy. A wide range of MSS has been developed by ISO; the most successful and relevant ISO MSS have clearly and well established scopes such as quality, environment, information security and OH&S. The yet ill-defined concept of Circular Economy is not suitable as the scope for a type A MSS. A MSS for Circular Economy will inevitably have a large overlap with e.g. ISO 14001 (including its life cycle approach) and ISO 9001. A thorough analysis of any existing gaps in the ISO MSS portfolio is necessary before the need (if any) for a new MSS for Circular Economy can be established. It is not without reasons that ISO has decided in the past to not develop MSS for broad concepts such a social responsibility, risk management and sustainable development.	A thorough analysis of any existing gaps in the ISO MSS portfolio is necessary before the need (if any) for a new MSS for Circular Economy can be established. Close co-ordination and co-operation with other ISO technical bodies such as TC 176 and TC 207 (that has an AHG on Circular Economy) is necessary.	

MB	Line number (e.g. 17)	Clause/ Subclause (e.g. 3.1)	Paragraph/ Figure/ Table/ (e.g. Table 1)	Type of comment (ge/te/ed)	Comments	Proposed change	Observations of the secretariat
					As stated in previous comments, another reason for not agreeing with the proposed type A MSS is that Circular Economy is typically a concept that can only effectively implemented by groups of organizations that collaborate in the value chain and on different geographical levels. It is not clear whether the traditional ISO MSS approach adds value to that.		
NL		Relationship with existing IS and IEC work		Ge/te	Many countries have initiated activities to define the concept of Circular Economy and to develop policies, programmes and tools to support its implementation. The suggested 7 issues of circular economy is just one of the many sets of principles of Circular Economy that have been developed in recent years. The Technical Committee should initiate a broad inventory and consultation process to identify and evaluate the many dimensions of Circular Economy and the many different approaches that have been developed on national and international level, before defining the concept of Circular Economy as a basis for establishing a standards development work programme.	The Technical Committee should initiate a broad inventory and consultation process to identify and evaluate the many dimensions of Circular Economy and the many different approaches that have been developed on national and international level, before defining the concept of Circular Economy as a basis for establishing a standards development work programme. Liaison shall be made with e.g. the AHG of ISO/TC 207 that already started such an activity.	

Bijlage D – Uitslag stemming op het Franse voorstel

Ballot Information	
Ballot reference	TSP/275 - Circular economy
Ballot type	TMBTSP
Ballot title	Circular economy
Opening date	2018-06-26
Closing date	2018-09-18
French title	

Member responses - Votes by members													
Country (Member body)	Date of reply	Agreement with proposal			Justification provided	Comments on scope	Additional comments	Consultation with stakeholders	Participation				Relevant documents
		Yes	No	Abs					S	P	O	N	
Argentina (IRAM)	2018-09-18	X			X			X			X		
Australia (SA)	2018-09-18			X	X		X	X			X		X
Austria (ASI)	2018-09-13			X			X	X			X		
Belgium (NBN)	2018-09-13	X			X		X	X		X			
Brazil (ABNT)	2018-09-13	X			X			X				X	
Bulgaria (BDS)	2018-09-18			X				X				X	
Burkina Faso (ABNORM)	2018-09-14	X			X			X		X			
Canada (SQC)	2018-08-29	X			X	X	X	X		X			
China (SAC)	2018-09-12	X			X	X	X	X		X			X
Colombia (ICONTEC)	2018-09-17		X		X		X	X	X				
Congo, The Democratic Republic of the (CQC)	2018-09-18			X						X			
Czech Republic (UNMZ)	2018-09-14	X			X			X			X		
Denmark (DS)	2018-09-19	X			X			X		X			
Estonia (EVS)	2018-09-18			X	X			X				X	
Finland (SFS)	2018-09-14			X	X			X		X			X
France (AFNOR)	2018-09-18	X			X			X	X				
Germany (DIN)	2018-09-12		X		X	X	X	X			X		X
India (BIS)	2018-09-17	X			X			X		X			
Iran, Islamic Republic of (ISIRI)	2018-09-18			X				X			X		
Israel (SII)	2018-09-03			X								X	
Italy (UNI)	2018-09-14	X			X			X		X			
Jamaica (BSJ)	2018-09-19	X			X			X		X			
Japan (JISC)	2018-09-18		X		X			X		X			X
Totals (23)		12	3	8	18	3	7	21	1	12	6	4	5

Member responses - Votes by members													
Country (Member body)	Date of reply	Agreement with proposal			Justification provided	Comments on scope	Additional comments	Consultation with stakeholders	Participation				Relevant documents
		Yes	No	Abs					S	P	O	N	
Korea, Republic of (KATS)	2018-09-17		X		X	X		X		X			
Lithuania (LST)	2018-09-17	X			X			X				X	
Luxembourg (LNAB)	2018-09-18	X			X	X				X			X
Malaysia (DSM)	2018-08-21	X			X			X		X			
Netherlands (NEN)	2018-09-18	X			X	X	X	X		X			
New Zealand (NZSO)	2018-09-13	X			X			X			X		
Norway (SN)	2018-09-14	X			X			X		X			
Poland (PKN)	2018-09-12	X			X			X			X		
Russian Federation (GOST R)	2018-09-10	X			X						X		
Singapore (ESG)	2018-09-19	X			X			X		X			
South Africa (SABS)	2018-08-06	X			X							X	
Spain (UNE)	2018-09-17	X			X		X	X		X			X
Sweden (SIS)	2018-09-18	X			X	X	X	X			X		
Switzerland (SNV)	2018-09-17	X			X	X		X		X			
Thailand (TISI)	2018-08-23	X			X			X			X		
United Kingdom (BSI)	2018-09-12		X		X			X		X			X
United States (ANSI)	2018-09-17		X		X	X		X			X		
Totals (40)		26	6	8	35	9	10	35	1	21	12	6	8

Bijlage E – Beslissing ISO Technical Management Board

TECHNICAL MANAGEMENT BOARD RESOLUTION 105/2018

Adopted at the 73rd meeting of the Technical Management Board, Geneva (Switzerland), 25 September 2018

Establishment of a Technical Committee on Circular economy

The Technical Management Board,

Noting that the proposal for the creation of a new Technical Committee on Circular economy (TS/P 275) passed the member body vote,

Further noting the comments made by ISO members during the ballot on TS/P 275 relating to potential overlaps or duplications of work with ISO/TC 207 Environmental management,

Approves the establishment of a new technical committee (TC) on *Circular economy*, allocates the secretariat to AFNOR (France), and

Requests that the new technical committee establish liaisons with ISO/TC 207 (and the relevant subcommittees), reviews its scope in consultation with ISO/TC 207, and reports back to the TMB with a revised, clarified scope at the latest for the September 2019 TMB meeting.